

2. KOMİSYON KARARLARI

IV. ÇERE ŞURASI 2 NO'LU KOMİSYON ÇEVRE TEKNOLOJİLERİ

6-8 Kasım 2000 tarihlerinde İzmir'de düzenlenen IV. Çevre Şurasında Çevre Teknolojileri Komisyonunun yaptığı çalışmalar sonucu aşağıdaki önerilerin hayata geçirilmesinin gerekli olduğu sonucuna varılmıştır:

1. Çevre kirliliği azaltım sistemleri, tesis tasarımından başlayarak ele alınmalı, bu amaçla yasal altyapı hazırlanmalıdır.
2. Çevre Kanunu gereği çıkartılan yönetmelikler Avrupa Birliği mütesababı da gözönüne alınarak revize edilmeli, revizyonda standartlar bulunabilir en iyi teknolojiler gözönüne alınarak belirlenmelidir.
3. Çevre kirliliğini önleyici tedbir alan kurum ve kuruluşlara belirlenecek standartlara göre teşvik edici muafiyet ve indirimler getirilmeli, teknik destek verilmeli, mevzuatın ayarlanması ile çifte standarttan kaçınılmalıdır.
4. Çevre teknolojileri, temiz üretim ve çevre kirliliğini önleme konusunda araştırma geliştirmeye verilen destek artırılmalıdır.
5. Temiz üretim de dahil olmak üzere çevre teknolojilerinin geliştirilmesi için teşvikler sağlanmalı, bu konudaki araştırma ve geliştirme çalışmalarının finansmanı için yeterli kaynak ayrılmalı, çalışmaların sonuçlarının değerlendirilmesinde risk sermayesi yönteminin öncelikle bu tür çevre projeleri için uygulanması sağlanmalıdır.
6. Sanayiden kaynaklanan kirlilikten yerleşim birimlerini olumsuz etkilenmemesi için başta organize sanayi bölgeleri olmak üzere mümkünse mevcut, mümkün değilse yeni kurulacak sanayi tesisleri etrafında geniş koruma bantları oluşturulmalı ve bu koruma bantlarının ihlali engellenmelidir.
7. Ülkemizde kullanılan mevcut teknolojilerin ve uygulanabilir temiz üretim teknolojilerinin envanteri çıkarılmalı, teknoloji değişikliğine gitmek isteyen, temiz üretim teknik ve teknolojileri kullanmak isteyen veya yeni yatırım yapacak olanları yönlendirmek ve Çevre Bakanlığına bu konularda bilgi, doküman ve gerekli danışmanlık hizmeti verecek bir merkez oluşturulmalı, pazarda pay alması istenmeyen geri, fazla kaynak tüketen ve kirlletici teknolojilerin ülkeye girişi engellenmelidir.
8. Çevre kirlenmesinin bertarafı amacıyla kullanılmaya başlanan genetik yapısı değiştirilmiş mikroorganizmaların çevreye verilmesinin önlenmesi, bunların kapalı kullanım standartları ve kurallarını belirleyen yasal çerçeve oluşturulmalıdır.
9. Sanayide çevresel sorunların en aza indirilmesi, Avrupa Birliği uygulamalarına uyum kapsamında, çevresel yönetim sistemleri (ISO-14000 gibi) ve gönüllü sanayi taahhütlerini (kimya sanayiindeki gibi Üçlü Sorumluluk) yaygınlaştırılması teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.
10. Yerel yönetimlere yardımcı olma üzere arıtma ve katı atık bertarafı konusunda uygun projeler geliştirilmelidir.
11. Teknolojik ilerlemeler çerçevesinde ölçme ve izleme altyapısı güçlendirilmelemdir.

12. Gürültünün azaltılması teknolojik açıdan izlenerek, uygulanmalıdır.

Hava

13. Özellikle büyük şehirlerde trafikten kaynaklanan kirliliğin tespiti amacıyla hava kalitesi ölçümleri uçucu organik birleşikler ve ozonu da ölçecek şekilde etkinleştirilmelidir.
14. Enerji ekonomisinin sağlanması açısından ısı yalıtımına önem verilmeli, enerji tasarrufunun teminen ilgili kuruluşlarca gerekli tedbirler alınmalıdır.
15. Enerjinin ekonomik kullanımının sağlanması için ülke bazında merkezi ısıtma, küçük yerleşimlerde şehir ısıtmacılığı teşvik edilmeli, konutlarda kullanılan ısının ölçülerek ısıtma bedelinin bu çerçevede yapılabilmesi için gerekli yasal altyapı oluşturulmalıdır.

16. Ülkemizde üretilen katı yakıtlar kullanılabilir hale getirilmeli, kömürlerimizde

gazlaştırma yöntemlerinin araştırılması ve yaygınlaştırılması teşvik edilmelidir.

17. Proses gazların artırılması ve/veya başka kimyasalların üretilmesi için araştırma ve işletmeler için teşvik destek verilmelidir.

18. Sınır ticareti kapsamında ülkemize giren sıvı yakıtların kaliteleri sıkı bir şekilde kontrol edilmelidir.

19. Hava Kalitesinin Kontrolü Yönetmeliğinden koku konusundaki emisyon ve imisyon standartlarının eklenmeli, ölçüm ve analize ilişkin esaslar belirlenmelidir.

İçmesuyu

20. Dezenfeksiyon metotları içmesuyu kalitesine bağlı olarak belirlenmelidir.

21. İçmesuyu standartları günün koşullarına bağlı olarak sürekli olarak güncelleştirilmelidir.

22. Musluklardan akan suyun içilebilir niteliğe sahip olması için gerekli tedbirler alınmalıdır.

23. Yer altı sularının kullanım ve korunumu ile ilgili mevcut durum belirlenerek kirliliğin önlenmesi yönünde uygun teknolojiler yardımı ile gerekli tedbirler alınmalıdır.

Atıksu

24. Fosseptiklerde toplanan atıksuların değerlendirilebilmesi için Sıvı Atık Yönetimi Master Planı çalışmaları başlatılmalı, çağdaş "fosseptik yönetimi" anlayışı doğrultusunda geçiş süreci içinde mevcut fosseptiklerden denetimli olarak yararlanmaya ve böylece aksi halde geçici tesislere ayrılacak finansmanın nihai projeye aktarmaya olanak veren yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

25. Alıcı ortamların özümleme kapasiteleri belirlenmeli, bölge ve yerleşim koşulları da dikkate alınarak deşarj yapılacak ortamlara uygun altyapı, arıtma sistem ve üniteleri oluşturulmalı, Yönetmeliğin ilgili hükümlerinin uygulanabilirliği araştırılmalıdır.

26. Atıksu altyapı tesislerini kurmamış belediyelerin sorumluluklarını yerine getirmeleri konusunda mali ve cezai yaptırımlar getirilmelidir.

27. Belediyelerin özel kanunla kurulmuş su ve kanalizasyon işleri ile ilgili kuruluşlarının görev alanları ve sorumlulukları yeniden belirlenmelidir.

28. İMO Sözleşmesi uyarınca deniz araçlarından kaynaklanan sintine balast suları ile atıkların alınması için atık kabul, artırım ve bertaraf etme tesisleri kurulmalıdır.

Evsel Katı Atık

29. Evsel katı atık yönetiminde yöresel pratik yönetim ve bertaraf uygulamaları geliştirilmelidir.

30. Mümkün olduğunca atıklarında kaynağına ayrılarak toplanması için kampanya başlatılmalı ve teşvik edilmelidir.

31. Katı atık yönetiminde (toplama, taşıma, bertaraf) çöp depolama alanı yapılması, işletilmesi ve ileriye yönelik izlenmesi için finansman ayrılmalıdır.

32. Evsel atık bertarafı yönünde yeni deponi alanları geliştirme sıkıntıları nedeniyle mümkün mertebe mevcutlar rehabilite edilerek kullanılmalıdır.

33. Büyükşehir belediyesi olmayan yerlerde birlik modelleri oluşturularak, ortak evsel atık bertaraf tesisleri kurulmalıdır

34. Özellikle organik menşeli evsel katı atıklar için yakma metodu ile bertaraf etme yerine bu atıklar kaynağından ayrılmalı, değerlendirilmeli ve değerlendirilemeyenler deponilerde bertaraf edilmelidir.

Tehlikeli Atıklar

35. Tek hastane bulunan yerleşimlerde tıbbi atıkların bertarafı hastane bünyesinde çözümlenmeli, diğer yerlerde ortak bertaraf tesisi kurulmalıdır.

36. Bazı tehlikeli atıkların uygun teknik donanımına sahip çimento fabrikalarında kontrollü olarak yakılması konusunda mevzuat çalışmaları tamamlanmalıdır.

37. Tehlikeli atık üreten ve bertaraf edilen tesisler için yönetim planlarını yapılmasında sanayicilere yardım edilmelidir.

38. Tehlikeli atık yönetiminde çevresel sorumluluk kavramı ve çevre sigortası oluşturulmalıdır.

39. Atık deponi alanlarından kaynaklanan sızıntı sularının yer altı su kaynaklarına karışmaması için deponiler gözlem kuyuları izlenmelidir.
40. Tehlikeli atık yönetiminde lisanslı (toplama, taşıma, bertaraf) tesisleri geliştirilmelidir.
41. Kullanılmış atık piller ayrı toplanarak bertaraf edilmelidir.

Enerji

42. Varolan enerji planlamasına hidrojen enerjisi gibi diğer yeni ve yenilenebilir nitelikteki kaynaklar süratli bir biçimde yansıtılmalı, ve yerel anlamda enerji üretim tesisleri desteklenmelidir.(**)

(*) Bu maddeye Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğü temsilcisi çekince koymuştur.

(**) Bu maddeye Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğü ile Türkiye Atom Enerjisi Kurumu temsilcileri çekince koymuştur.

3.KOMİSYON KARARLARI

DOĞAL HAYATIN KORUNMASI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR YÖNETİMİ III. KOMİSYON RAPORU

Türkiye, coğrafi konumu itibariyle pek çok konuda olduğu gibi biyolojik çeşitlilik yönünden ve yeryüzünün en önemli, aynı zamanda da en stratejik konuma sahip ülkelerinden biridir.

Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları arasındaki geçiş noktası üzerinde bulunması, üç tarafının farklı ekolojik karakterdeki denizlerle çevrili oluşu, deniz seviyesinden 5000 metreyi aşan yükseklik farklılıkları ve bunun neticesinde ortaya çıkan iklim çeşitliliği, Türkiye' ye önemli ölçüde biyolojik zenginlik kazandırmıştır.

Avrupa kıtasının tamamında bitki türü sayısı 12.000 civarında iken sadece Türkiye' deki bitki türü sayısı 10.000'e yaklaşmaktadır. Yapılan yeni araştırmalar bu sayının daha da artacağını göstermektedir. Bu türlerden 3000'i endemik olup, sadece ülkemizde bulunmaktadır. Ülkemizde 80.000 civarında hayvan türü olduğu kabul edilmektedir. Bu sayı tüm Avrupa'daki hayvan türü sayısının hemen hemen 1.5 katıdır.

Türkiye, aynı zamanda yeryüzünün en önemli gen merkezlerinden biridir. Beslenmemizde önemli yer tutan pek çok türün anavatanı Anadolu'dur. Örneğin badem, armut, erik, incir, asma, kiraz, vişne, nar gibi meyveler; soğan, sarımsak, pırasa, bakla, bezelye, gibi sebzeler buğday, yulaf, çavdar gibi tahıl ürünleri Anadolu'dan yeryüzüne yayılmıştır.

Biyolojik kaynaklar, gıda, giyim, barınma, ihtiyaçlarının karşılanmasında; ilaç ve kozmetik sanayisinde vazgeçilmez bir önem arz etmektedir.

Biyoteknolojide kaydedilen ilerlemelere paralel olarak bu önem her geçen gün daha da artmaktadır. Bu nedenle biyolojik çeşitliliğinin zenginliği ülkelerin geleceği açısından büyük bir avantaj oluşturmaktadır.

Bu zenginliğe ve biyolojik çeşitliliğin öneminin her geçen gün artmasına karşın, ne yazık ki ülkemizde tüm kamu kurumlarınca kabul edilmiş ve kamuoyu tarafından benimsenmiş bir doğa koruma politikası geliştirilememiştir.

Ülkemizdeki hızlı nüfus artışının yanı sıra, 1950'li yıllarda başlayan sanayileşme ve altyapı yatırımları, tarımda modern tarım alet ve tekniklerinin kullanılması, köylerden kentlere göç ve artan turizm faaliyetleri doğal kaynaklar üzerindeki baskının artmasına neden olmuş; kıyıları büyük ölçüde tahrip edilmiş; sularımızın bir kısmı kullanılamaz hale gelmiş; deniz ve göller kirlendiği için balık üretimi düşmüş, tarım alanlarının önemli bir kısmı sanayi ve yerleşime açılmıştır. Yine yanlış politika ve uygulamalar sonucunda biyolojik çeşitlilik ve ekolojik dengenin korunması yönünden son derece önemli olan

orman alanları daralmış, mera alanlarının %50'den, sulak alanların %40 ' dan fazlası kaybedilmiş, kalanlarında ise ekolojik denge bozulmuştur.

Ülkemizdeki doğa koruma faaliyetlerinin tarihi 1950'li yıllara uzanmasına karşın, hukuki ve idari alanda gereken önem verilmediği ve yeterli kaynak ayrılmadığı için çabalar etkisiz kalmış ve arzulanan hedeflere ulaşmak mümkün olmamıştır.

Bu süreç içerisinde çok sayıda yasa çıkarılmış; ancak, bu yasalar farklı zamanlarda ve farklı ihtiyaçlara cevap vermek üzere hazırlandığı için, birbiriyle çelişen hükümleri içermekte, aralarında organik bir bağ bulunmamaktadır.

Doğa koruma ile ilgili çıkarılmış uluslar arası sözleşmelerin tamamına taraf olunduğu halde ulusal mevzuat uluslar arası sözleşmelerle uyumlu hale getirilmediğinden uygulamadaki dar boğazları aşmak mümkün olamamıştır. Uluslar arası sözleşmelerin yanısıra ulusal mevzuat gereği birden fazla koruma statüsünün olduğu alanlarda bile etkili bir koruma ve yönetim sağlanamamıştır.

Planlama ve projelendirmelerde, kurumların kendi öncelikleri, görev, yetki ve sorumlulukları çerçevesinde bağımsız hareket etmeleri, işbirliğinden kaçınmaları uygulamada kaynak israfının yanısıra, telafisi mümkün olmayan zararların yaşanmasına neden olmuştur.

Doğal yaşam alanlarının ve biyolojik çeşitliliğin korunması ve yönetiminde yukarıda belirtilen temel sorunların yanısıra, ülkemizde aşılması gereken önemli darboğazlar vardır:

- Yasaların yetensizliği ve var olan yasaların birbiriyle çelişen hükümler ihtiva etmesi, kurumlar arasındaki yetki karmaşası,
- İlgili kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdüm ve işbirliğinin yeterince sağlanamaması,
- Karar vericiler ve planlamacılar dahil olmak üzere ilgili kesimlerde doğa koruma bilincinin yetersizliği,
- Kurumların gerek altyapı ve teknik donanım gerekse alanların ekolojik işleyişini değerlendirebilecek, yorumlayabilecek ve planlama yapabilecek teknik personel yönünden yetersizliği,
- İlgili tüm kurumlarca benimsenmiş, uygulanabilir bir planlama ve yönetim anlayışının olmayışı,
- Yasaların gerektirdiği tedbirlerin uygulanamaması ve etkili denetim yapılmayışı,
- Alanlarda düzenli bir izleme yapılmaması; sağlıklı ve doğru değerlendirmelere olanak verecek ölçü ve nitelikte veri tabanının bulunmayışı.

ÖNERİLER

Politika ve Stratejiler

- Doğal yaşama ortamları ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına ilişkin ulusal ve uluslar arası amaç ve prensipler, başta DPT tarafından yapılan 5 yıllık Kalkınma Planları olmak üzere tüm sektörel plan ve programlara entegre edilmeli; Günden 21, Ulusal Çevre Eylem Planı, Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı, Bitki Genetik Çeşitliliğinin Yerinde Korunması Ulusal Planı hayata geçirilmelidir.
- Doğa koruma politikaları; eğitim, bilim, ekonomik araçlara dayalı uygun yasal düzenlemeler üzerine oturtulmalıdır.
- Sürdürülebilir ve organik tarımın (ekolojik tarım) desteklenmesi için ulusal politikalar belirlenmelidir.
- Genetik yapısı değiştirilmiş (transgenik) canlılara ilgili Cartagena

Biogüvenlik Protokolü hükümlerinin ulusal düzeyde uygulanması için gerekli kurumsal, idari ve hukuki yapı ivedilikle oluşturulmalıdır.

- Türlerin risk değerlendirmesi yapılmadan ekonomik nedenlerle dahi olsa yabancı ve yayılmacı türlerin doğal ekosistemlere girişi önlenmelidir.
- Doğal ortamlardaki insan baskısının azaltılması için alternatif geçim kaynaklarının temini amacıyla, havza bazında kırsal kalkınma planları yapılmalıdır.

Yasal Durum

- Doğa koruma ile ilgili kurumların yetki görev ve sorumluluklarını belirleyen yasalar; kurumlar arasındaki yetki karmaşasını ortadan kaldıracak ve kurumlar arasında işbirliği ve koordinasyonu güçlendirecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.
- Ulusal mevzuat, AB Doğa Koruma Mevzuatı ve uluslar arası sözleşmelere uyumlu hale getirilmelidir. Uluslar arası sözleşmelerin ulusal düzeyde uygulanmasını destekleyecek yasal düzenlemeler ivedilikle gerçekleştirilmelidir.
- Doğal alanların kaybına neden olan yasal düzenlemeler yürürlükten kaldırılmalı, koruma alanları dışındaki biyolojik çeşitliliğin ve yaşama ortamlarının korunması için yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- Kamu yararı gözetilirken sadece sosyal ve ekonomik değerlerin değil, ekolojik fonksiyonlarında değerlendirmeye katılması sağlanmalıdır.
- Çevre Bakanlığının yetkilerin arttırmalı, kadro ve bütçe imkanları güçlendirilmelidir.
- TBMM'inde bekleyen doğal yaşamı etkileyecek yasalar (Çevre Bakanlığı Kuruluş Kanunu Çevre Kanunu, Hayvanları Koruma Kanunu, Kara Avcılığı Kanunu vb.) ivedilikle çıkarılmalıdır.
- Kıyı ve dağ alanlarındaki biyoçeşitliliğin tahribatının önlenmesi için Kıyı Kanunu ve Turizmi Teşvik Yasasında gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları oy hakkına sahi bireylerden oluşan çok disiplinli (mültidisipliner) bir yapıya kavuşturulmalıdır.
- Kara Avcılığı kanununda değişiklik yapılarak Merkez Av Komisyonlarında bilimsel kuruluşlardan ve Çevre Bakanlığı'ndan temsilcilerin oy hakkına sahip olarak katılımı sağlanmalıdır.
- Hava kirliliğinin orman ağaçları üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması amacıyla, Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliğindeki değerlerin vejetasyonunun korunmasına yönelik değerlere indirilmesi için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Kurumsal Kapasite

- İlgili kurumlar, gerek altyapı ve teknik donanım olarak, gerekse doğal alanların ekolojik işleyişini değerlendirebilecek, yorumlayabilecek ve planlama yapabilecek personel yönünden güçlendirilmelidir. Bu amaçla genel bütçeden daha fazla kaynak ayrılmalıdır.
- Personelin güçlendirilmesi için yönetim planlaması, envanter metodolojileri, izleme, çevresel etki değerlendirilmesi, acil eylem planları gibi konularda eğitim programları geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.

Bilinçlendirme ve Halkın Katılımı

- Politikacılar, karar vericiler ve planlamacıların bilgilenmeleri ve ilgilerinin artırılmasına yönelik programlar geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.
- Başta kadınlar ve gençler olmak üzere belirlenen hedef kitlelerin medya, eğitim kurumları, silahlı kuvvetler, diyanet işleri ve sivil toplum örgütleri gibi kurum ve kuruluşlar vasıtasıyla doğa koruma bilinçleri artırılmalı; doğa koruma faaliyetlerine aktif olarak katılımı sağlanmalıdır.

- Planlama ve karar süreçlerine yerel halkın ve sivil toplum örgütlerinin katılımı için çabalar artırılmalıdır.
- Biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı için gerekli bilgi ve veriler toplanmalı ve dağıtımı sağlanmalıdır.
- Doğa Tarihi Müzeleri kurulmalıdır.
- Yerel sivil toplum kuruluşları Çevre İl Müdürlükleri tarafından teknik ve lojistik açıdan desteklenmelidir.

Envanter

- AB Doğa Koruma Mevzuatı ve Uluslar arası Sözleşmelerde öngörülen kriterler dikkate alınarak, nadir ve risk altındaki alanlar ile yüksek düzeyde biyolojik çeşitliliği destekleyen yaşam ortamlarının envanteri çıkarılmalı; yine aynı kriterler çerçevesinde nesli tehlikede veya tehdit altında, nadir ve lokal endemik olan türlerin listeleri hazırlanmalı; resmi belge olarak yayımlanmalı ve ilgililere ulaştırılmalıdır.
- Natura 2000 ve Avrupa Ekolojik Bilgi Ağı (Emerald Network) esas alınarak Ulusal Korunan Alanlar Ağı hazırlanmalıdır. Özel İhtisas Komisyonları (bilim adamları ve ilgili kurum ve kuruluşların uzmanlarından) kurulmalı; bu komisyonlar vasıtasıyla yukarıdaki hedeflere ulaşmak için uygun bir strateji ve çalışma programı hazırlanmalı ve ilgili kurumların işbirliği ile uygulanmalıdır.

Planlama ve Yönetim

- Avrupa Birliğince geliştirilen ve üye ülkelerce uygulanan "Doğal Alanlar İçin Yönetim Planı Rehberi"nin ilgili tüm kurumlarca ve akademik çevrelerce benimsenmesi için ulusal düzeyde çalışmalar başlatılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır. Anılan rehber esas alınarak öncelikli alanlardan başlanarak yönetim planları hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.
  - Doğal hayatın korunması ve sürdürülebilir yönetimi için yaşam alanı öğelerinin biyolojik ve ekolojik ilişkileri saptanmalıdır.
  - Bu saptanan veriler ülke, bölge ve yerel alan plan hiyerarşi içinde özelden genele irdelenerek ekolojik mastır planı yapılmalıdır. Bu plana dayalı sektörlere bağlı fonksiyon alanlarının planlamasını içeren arazi kullanım mastır planı elde edilmelidir. Arazi kullanım mastır planına uygun sosyo-ekonomik kalkınma politikaları yürütülmelidir.
- Uygun koruma alanlarında yönetim merkezleri kurulmalı; yerinden yönetim izleme ve denetimin yapılabilmesi için çabalar arttırılmalıdır.
- Dağ alanlarını sürdürülebilir kullanımını sağlayacak planlama ve yönetim ilkeleri tespit edilmelidir.
- Nesli tehlikedeki türler için eylem planları hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.
- Ülkemizde genelde korunan alanları orta vadede %10'a çıkartacak şekilde, her il ve ilçenin doğal özelliklerini yansıtan insan kullanımından uzak doğal yaşam alanları ayrılmalıdır.
- Sınai ve teknolojik kalkınma nedeni ile küresel ısınma sonucu ortaya çıkan kuraklık ve çölleşme ile ilgili alınacak tedbirler üzerinde önemle durulmalıdır.

İzleme ve Denetim

- Sağlıklı ve doğru değerlendirmelere olanak verecek ölçü ve nitelikte (öncelikli alanlar ve türlerden başlanarak) ulusal veri tabanı hazırlanmalıdır.
- Korunan alanların ekolojik ve karakterinde olabilecek değişiklikler tespit etmek ve zamanında gerekli müdahaleleri yapabilmek için izleme programları geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.
- CITES Sözleşmesi hükümleri gereğince, sözleşme kapsamındaki türlerin

tanımlanması amacıyla veri tabanı hazırlanmalı ve ticaretinin kontrol altına alınabilmesi için teknik altyapı güçlendirilmelidir.

- Yasaların gerektirdiği tedbirlerin uygulanması için etkin denetim mekanizmaları geliştirilmeli; var olanlar ise güçlendirilmelidir.

Rehabilitasyon ve Restorasyon

- Türlerin sürekliliği açısından geçmişte anahtar konumunda olan kaybedilmiş alanların yeniden oluşturulması ya da bozulmuş ekosistemlerin iyileştirilmesi için ulusal programlar geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Şura Kararlarının İzlenmesi
- Şura kararlarının uygulanması ve izlenmesi için İzleme Komisyon kurulmalıdır.

<http://www.brtreklam.com/eskisayilar/sayi5/cevre/2-3komkar.htm>